

НАПРЯМ 6. МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ ВИМІРИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ СХОДОЗНАВЦЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-50>

Ганус С. О.,

*старший викладач кафедри модерної історії України
та зарубіжних країн*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

КАЗИМИР ГУРНИЦЬКИЙ І ДОСЛІДЖЕННЯ СХОДОЗНАВЧОЇ КОНЦЕПЦІЇ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

Нині українське сходознавство та ім'я академіка Агатангела Кримського асоціюються за умовчанням. Він був у числі фундаторів Української академії наук, її неодмінним секретарем, а Президентом УАН став Володимир Вернадський. Попри те, що репресований вчений був реабілітований у 1957 р., у часи жорсткого ідеологічного контролю, історики науки, «як би чого не вийшло», не одразу ж узялися за глибоке і системне вивчення його багатющої спадщини. До тверджень у сучасній літературі про те, що особа і доля Кримського після реабілітації «викликала жвавий інтерес в найширших колах громадськості: з'явилися численні публікації в пресі, йшла підготовка видання п'ятитомника «Вибраних творів», готувалося урочисте святкування його сторіччя» слід ставитися з певною пересторогою [6, с. 21–22].

Святкування 100-річчя Кримського у форматі спеціальної ювілейної сесії АН УРСР 13–15 січня 1971 р. дійсно відбулося. У вступному слові Президента Академії наук Б. Є. Патона було згадано і про те, що Кримський стояв біля її витоків, і про те, що його ім'я у 1970 р. було внесене у затвердженій XVI сесією Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО перелік видатних подій і діячів для відзначення в усьому світі [1, с. 8]. Але ось 5 томів вибраних сходознавчих праць Кримського вийшли друком лише у 2007–2010 рр. А том його «Вибраних творів» у виданні 1965 р. містив лише поезії, оповідання, невеликі статті, рецензії, есеї та приватні листи до кількох осіб [5]. До сер. 1960-х рр., коли ужгородський історик Казимир Гурницький, працюючи на посаді старш. викл. кафедри всесвітньої історії УЖДУ узявся студіювати

постать Кримського, то вона фігурувала далеко не у «численних публікаціях», хоч про нього після реабілітації справді говорили вже частіше і голосніше. Крім кількох рецензій мова йде про низку статей у часописах, згадках в узагальнюючих виданнях, типу «Очерки истории исторической науки в СССР», або ж історіографічних дослідженнях, як напр. «Изучение в Советском Союзе истории арабских стран нового времени» Ірини Смілянської («Народы Азии и Африки», 1968, № 3), чи статті Михайла Батунського. «Критика идейных основ буржуазного исламоведения конца XIX – начала XX века» (і не інакше!) у збірці «Вопросы истории религии и атеизма». Сб. ст., вып. X. М., 1962) [4, с. 4–6].

На XXV-х Сходознавчих читаннях А. Кримського у 2022 р. ми докладно оповідали про те, якими міркуваннями керувався Гурницький, обираючи предметом своїх студій біографію та сходознавчу історико-культурну концепцію Кримського [3]. За словами ужгородського історика, усе, написане про його героя до кінця 1960-х рр. «це лише зернятка думок, розсипані, крім того, переважно в дослідженнях, що безпосередньо не стосуються вченого» [2, с. 7]. У принципі, як це часто-густо бувало, Гурницький міг обрати собі якусь «смажену» ідеологічно «актуальну» тему, без проблем захиститися і далі займатися викладанням та улюбленою поетичною творчістю як своїм гобі. Тим паче, що він був ветераном війни, мав бойові нагороди і в цій іпостасі, зрозуміло, користувався б перевагами. Але у відповідь на таке припущення, котре ми висловили у бесіді з нашим викладачем і колегою, він з іронічною посмішкою відповів: «А навіщо мені це було треба?» Не цураючись земної слави, тим не менше Гурницький був далекий від якоїсь кон'юнктури, тим більше такої дешевої [3, с. 343]. Він прагнув залишатися науковцем, мав на цей рахунок тверді принципи і ціннісні орієнтири, котрі дали змогу уникнути оманливих соціальних спокус. Справедливості заради зазначимо, що саму тему було підказано тодішнім зав. кафедри всесвітньої історії, керівником дипломної роботи і кандидатської дисертації К. Гурницького проф. І. М. Гранчаком.

Оглянувши дуже скромну історіографію теми, Гурницький дійшов висновку, що роботи непочатий край і йому доведеться самостійно реконструювати віхи життєвого шляху А. Кримського, аналізувати його сходознавчу спадщину, не маючи жодних готових рецептів. І, врешті, виробляти концептуальні оцінки з врахуванням усіх «особливостей» дослідницького процесу та можливостей опублікування його результатів. Зі зважанням на те, що А. Кримський був лише нещодавно реабілітований і у трактуваннях його поглядів цілком

можливим було «впасти в ересь» і зазнати гонінь з боку партійно-ідеологічної інквізиції, що мало місце і у стінах Ужгородського ун-ту.

Після місяців і років корпіння у бібліотеках та архівних фондах, дисертація Гурницького почала готуватися до захисту в Інституті історії АН УРСР. Тему роботи було узгоджено з тодішнім директором акад. А. Скабою, котрий до своєї академічної каденції перебував на посаді секретаря ЦК КПУ по ідеологічній роботі (1959–1968). До честі колишнього партійного функціонера, він чудово зрозумів значення Кримського в історії української науки та літератури, тому з ентузіазмом підтримав починання, обіцяючи успішне проходження процедур захисту. Чим це пояснити? Адже у істориків радянської України внутрішній ідеологічний цензор працював не гірше, а може й краще від офіційних цензурних органів. Більше того, одночасно була подана заявка щодо публікації біографічного дослідження до видавництва «Наукова думка». Ми це трактуємо так, що після XX з'їзду КПРС, а тим більше після реабілітації Кримського у 1957 р. заборона щодо вивчення його життєпису і науково-літературного спадку була знята. Сам Скаба в силу службового обов'язку мав бути активним провідником рішень XX з'їзду в УРСР. Не варто обходити й особистісного іміджу самого Гурницького, котрий був спокійною, вираженою людиною, що завжди вміла раціонально аргументувати свою позицію. Ще один цікавий факт: будучи закоханим у свою тему, як це властиво для справжнього дослідника, Казимир Іванович ніяк не міг скоротити текст публікації до встановленого видавництвом обсягу. Але рецензент чл.-кор. АН УРСР Ф. П. Шевченко порадив «сховати» частину тексту у примітки й коментарі [2].

Все йшло до успішного захисту дисертації. Більше того, збіглися різні обставини, котрі сприяли висуненню ініціативи по підвищенню статусу захисту до докторського ступеня, хоча К. Гурницький не був ще й кандидатом історичних наук. Була визначена дата захисту і видрукувані відповідні бюлетені. Здобувач вже на той час був у літах, наближався його 50-річний ювілей. Крім того, він був статусною як для радянської дійсності людиною і анкета дисертанта була бездоганною. Але у справу втрутився прикрий випадок. З незрозумілих міркувань, чи то з заздрості, чи то з бажання показати хто є хто, тодішній віцепрезидент АН УРСР мовознавець і відомий русифікатор акад. І. К. Білодід безапеляційно заявив: «Кримський – не Франко» і «порадив» відмовитись від ідеї винесення теми на захист як на рівень докторської [2]. Не дивлячись на це, на згаданій ювілейній сесії АН УРСР той самий Білодід сипав пафосними дифірамами і славословив на адресу Кримського. Але що показово, найавторитетніший на той час його

біограф і дослідник сходознавчого доробку з Ужгорода на академічному заході був відсутнім. Напевно, не у силу випадковості.

Гурницький був людиною з філософським складом мислення, спокійно сприйняв прикрий поворот справи і після успішного захисту кандидатської продовжив працювати над проблематикою історії українського сходознавства. Біографія А. Кримського зацікавила і видавництво «Наука» у Москві, котре у 1980 р. опублікувало її розширений російськомовний варіант. За даними глобального бібліометричного ресурсу *WorldCat* це видання перебуває у фондах 35 бібліотек світу, серед яких – Національна б-ка Франції, Британська б-ка, Публічна бібліотечна система Нью-Йорка, Бібліотека конгресу США, університетські б-ки країн Європи та Америки (Кембрідж, Лейден, Гарвард, Принстон тощо) [7]. Відзначимо коректність бібліографічних описів. У каталозі *ORBIS* б-ки Єльського у-ту видання зазначене серед українських біографій, не дивлячись на те, що редакція східної літ-ри вид-ва «Наука» віднесла його до серії «*Русские путешественники и востоковеды*» [8]. Гурницьким було підготовлено програму і конспект спецкурсу з історії української сходознавства. Тобто, у подальшому він продовжив розробку розширеного варіанту дисертабельної теми, зібрав чималу кількість матеріалу, котрий буквально у перші дні після вибуху на Чорнобильській АЕС довелося залишити на місці і терміново повернутись до домівки.

Ми повинні нагадати у якості висновку про пріоритет ужгородського історика Казимира Гурницького у створенні першого цілісного життєпису А. Кримського, у відродженні стійкого інтересу до його сходознавчої спадщини, оформлених ним у кандидатську дисертацію, дві монографії та ряд статей у фаховій періодиці.

Список використаних джерел:

1. А. Ю. Кримський – україніст і орієнталіст / Академія наук УРСР. (Матеріали ювіл. сесії до 100-річчя з дня народження). Київ: Наукова думка, 1974. 175 с.
2. Ганус С. О. Запис бесіди з К. І. Гурницьким 16 лютого 2016 року. Особистий архів.
3. Ганус С. Біографічна партитура Казимира Гурницького про Агатангела Кримського на етапі задуму: виміри з позицій історіографії та соціології науки. *XXV Сходознавчі читання А. Кримського* : матеріали міжн. наук. конф., 10 листопада 2022 р. Київ : Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 341–345.
4. Гурницький К.І. Кримський як історик. Київ : Наук. думка, 1971. 182 [2] с.
5. Кримський Агатангел. Вибрані твори. Київ : Дніпро, 1965. 665 с.

6. Сходознавство і візантологія в Україні в іменах: біобібліогр. слов. / упоряд.: Е.Г. Циганкова, Ю.М. Кочубей, О.Д. Василюк ; редкол.: Матвєєва Л.В. (голов. ред.) [та ін.]. Київ: Ін-т сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАНУ, 2011. 260 с.

7. Gurnitskiĭ, K. I. (Kazimir Ivanovich). Agafangel Efimovich Krymskiĭ. URL: <http://www.worldcat.org/title/560586535>.

8. Gurnitskiĭ, K. I. (Kazimir Ivanovich). Agafangel Efimovich Krymskiĭ. Moskva : Nauka, Glavnaia redaktsiia vostochnoi lit-ry, 1980. 190 p. URL: https://orbis.library.yale.edu/vwebv/search?searchCode=GKEY%5E*&recCount=50&searchType=1&searchArg=ocm17803801

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-51>

Misenyova V. V.,

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages and Professional Communications
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

Lypko I. P.,

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
and Professional Communications
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

THE ROLE OF LEGAL IDIOMS IN TEACHING ENGLISH TO FOREIGN LAW STUDENTS

The optimization of teaching English as a second language (EASL) is possible providing the national specific character of the audience. This problem is described in details in modern educational literature, but it is not given sufficient attention to the issue of foreign law students' mastering the most common English legal idioms. To understand the semantics of legal phraseological units, to learn the situation of its use for foreign students is difficult and may cause interference errors due to cultural differences.

Thus, the current requirements to training EASL on the one hand, and insufficient development of a methodical system of foreign students'